

Gerechtsplaats¹ (een galgenveld, brandstapel, schavot e.d.; ook wel “Richtploats” genoemd)

In de tijden van weleer was rechtspraak en de opgelegde straf op de gerechtsplaats ten uitvoer werd gebracht is onvergelijkbaar zoals we daar nu mee worden geconfronteerd; zo ook welke rol dat speelde t.o.v. de rijken.

Dit valt wel af te leiden uit de alom gebruikte spreuk :

Wie niet kon boeten met zijn goed, moest betalen met zijn bloed.

In het “maquette-gebied” zijn tot op heden 2 locaties bekend op het platteland, waar sprake was van een gerechtsplaats, namelijk in :

- bij Sauwerd en
- in de Feerwerdermeeden.

Gerechtsplaatsen bevonden zich vaak aan de buitenranden van dorpen en kerspels, maar dan wel op goed zichtbare plekken, d.w.z. aan de rand van het dorp bij drukke wegen en vaarten of buitendijs opdat eenieder geconfronteerd werd met de gevolgen van de gepleegde daden.

Sauwerd

De gerechtsplaats bij Sauwerd wordt beschreven in een uitgave van de Historische kring Ubbega (Diepgang-4^e jaargang-nr. 10). <https://ubbega.nl/wp-content/uploads/2015/10/DIEPGANG-4e-jaargang-nr-10.pdf>

Een enkele citaat uit de Diepgang nr. 10 (uitgave van de Historische kring Ubbega / De heks van Sauwerd :

Een plaatselijk rechtsgebied werd in de Ommelanden een rechtstoel genoemd.

Hunsingo telde er 29, waaronder die van Sauwerd, Wetsinge en Adorp-Harssens. Iedere rechtstoel had z'n eigen redger.

Eigenaars van edele heerden met minstens 30 grazen land (ongeveer 15 ha) waren gerechtigd om als redger op te treden. Dat gebeurde bij toerbeurt, per ommegang, zodat er jaarlijks een nieuwe redger aantrad. Helaas ontstond er al snel een levendige handel in redgerrechten, zodat de rijkste grootgrondbezitters hun macht enorm wisten uit te breiden.

Als alle rechten in één hand kwamen sprak men van staand recht. In zo'n geval was er slechts één redger, die binnen een rechtstoel alle macht in handen had en jarenlang kon aanblijven.

Meestal was dit de plaatselijke borgheer. Zo hebben de bewoners van de Onstaborgen in Sauwerd en Wetsinge royaal gebruik gemaakt van deze mogelijkheid, waardoor zij vaak als enige en almachtige redger konden optreden.

Gerechtsplaats Sauwerd op verkavelingskaart “afgesneden Klein Ganwerd” / Jannes Baptista van Regemortes-1643

¹ **Uitgave :** Werkgroep Gastvrij Middag-Humsterland / **Samensteller** F.F. Leutscher / **Geraadpleegde literatuur en Beeldmateriaal:** Historische Kring Ubbega, Beeldbank Groninger Archieven, privé collectie F.F. Leutscher, **Kaartmateriaal :** Hottinger en Jannes Baptista van Regemortes.

Tekenend is het feit dat de Onstaborg in 1658 werd aangeduid als “een oud adellijk huis met staande hoge jurisdictie”, d.w.z. dat alle redgerrechten aan het huis toevielen (staand) en dat de redger ook halszaken mocht behandelen, d.w.z. zware vergrijpen waarvoor de doodstraf opgelegd kon worden (hoge jurisdictie).

Overigens waren de Onsta's in 1658 al vrijwel buiten beeld en was het toezicht van de “Hoofdmannenkamer” op het doen en laten van de plaatselijke redgers al aanzienlijk.

De “Hoofdmannenkamer”, later “Hoge Justitiekamer van Stad en Lande” genoemd, was een rechtsprekend college uit de stad Groningen, dat steeds meer invloed kreeg op de rechtspraak in de Ommelanden, waardoor de macht van de plaatselijke redgers meer en meer afbrokkelde, totdat het systeem in 1795, in de Franse tijd, geheel werd opgedoekt.

Maar in de 15de en 16de eeuw was het nog niet zover.

Het is dan ook geen wonder dat het perceel waarop in Sauwerd de galg werd neergezet deel uitmaakte van de landerijen die bij de Onstaborg hoorden. Dat kun je zien op een kaart van Egbert Haubois uit 1641, waarop de Onstaborg en alle bijbehorende landerijen zijn afgebeeld.

Garnwerd

De gerechtsplaats / galgenplaats van Garnwerd bevond zich op het afgesneden westelijk karspeldeel van Garnwerd (aan de Meedenerweg) bevond zich destijds ook de galgenplaats.

Op deze gerechtsplaats werd het vonnis van veroordeelden voltrokken, maar omdat gehangenen geen recht hadden op een waardige begrafenis was het soms gebruikelijk dat het overschot door dieren werd opgegeten.

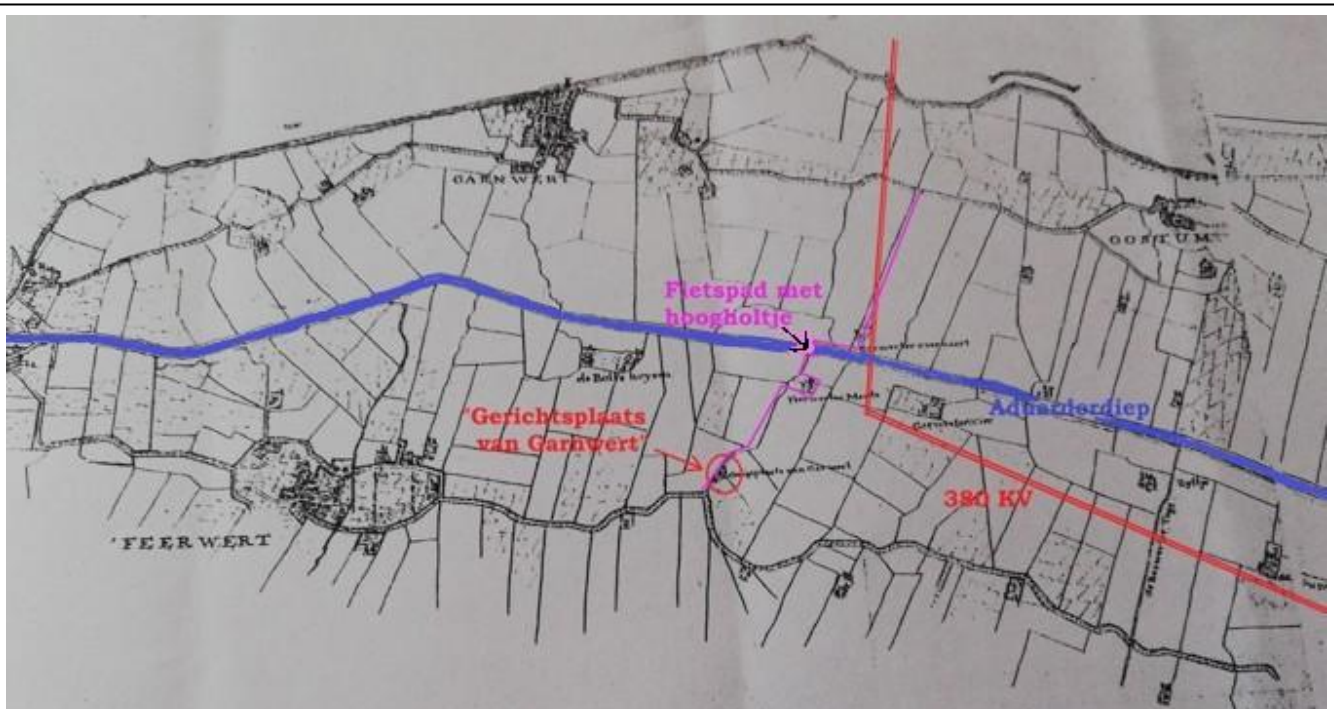
Het begraven rondom kerken was uit den boze; dat was gewijde grond en geen plaats voor geëxecuteerden.

Dikwijls werden de lichamen in een graf of de resten in een knekelput nabij de galg begraven.

Een onderzoek (op voorstel van de Provinciaal archeoloog Henny Groenendijk) naar deze situatie stond gepland voor het jaar 2013, maar is nog niet uitgevoerd.

Galg Feerwerdermeeden / privé collectie F.F. Leutscher

Gerechtsplaats op uitsnede van kaart Hottinger 1774-1794